Elinizde bulunan kitap, mezhep hikâyemizin Eş'arî ayağını tanıtmayı ve okuyucuyu Eş'arîler, onların ilişkileri, amaç ve gündemleri hakkında bilgi ve fikir sahibi kılmayı amaçlamaktadır. Burada Eş'arî tarafgirliği, telkin ve övgüsü yapılmadığı gibi aleyhtarlığı da söz konusu olmamış; mezhepler tarihi yöntemi olan objektif olma ve analitik biçimde değerlendirme esas alınmıştır. Mezhepler tarihi yöntemine göre sadece nakletmek veya eleştirmek yahut övmek bilim değildir. Nakletmenin yanı sıra çapraz okumalarla arka planı gösterip değerlendirmek, temellendirmek ve bağlantılarını ve boyutlarını göstermek de gerekmektedir. Elinizdeki kaynak da tam olarak bu zeminde ve bu prensiple hazırlanmıştır.

Kitapta başlangıcından bugüne Eş'arîlik çemberinde duran veya buraya katkı sunan ulema tanıtılmaktadır. Eş'arî gelenek içerisinde yer alan veya öyle olduğu bilinen bütün âlimleri ve görüşlerini ayrıntılarıyla vermek bu çalışmanın, öngörülen kapsamını aştığı için bu gelenekte iz bırakmış âlimlerin biyografi ve görüşlerini vermekle yetindik. Eserde, Eş'arî âlimlerin biyografileri, eserleri ve düşünsel gündemleri kısaca ele alınmış; Eş'arîliğe katkılarına ve dolayısıyla mezhepler tarihindeki konumlarına değinilmiştir. Bir başka ifadeyle bu çalışma, meşhurların yanı sıra Tabakât eserlerinde yalnızca birkaç cümle ile zikredilen fakat Müslüman ilim geleneğine önemli katkılar sunmuş çok sayıda âlimi kapsayarak kronolojik biçimde Eş'arî kelamcıların tanıtımını yapmaktadır.

Tanıtımı yapılan birçok ismi ilk defa gün yüzüne çıkarmakta olan eserimiz, dört ana başlıktan oluşmaktadır. Genelde Kelâm ve Mezhepler Tarihi akademisyenlerinin yazdığı, klasik ve çağdaş dönemden 200'den fazla kelamcının: 1- hayatını ve yaşadığı ortamı 2- eserlerini ve hakkındaki çalışmaları 3- düşüncelerini ve bunların tartışmalarını 4- Eş'arî geleneğe katkılarını (mezhepler tarihindeki yerini) irdelediği bu çalışmayı büyük bir emek ve titizlikle hazırladık. Buna göre eserimiz dört sacayağından oluşmakta ve günümüz uleması sayılan yazarlar, her bir başlığı diğerine feda etmeden veya birinin diğerini gölgelemesine müsaade etmeden altını akademik bir titizlik ve analitik bir ruhla doldurup değerlendirmiş durumdadır.

120 kadar akademisyen âlimin katıldığı bu çalışma, Türkçe yazılmış önemli bir Tabakât-Terâcim ve kısmen Mu'cem ile Cerh/Tadil ve Ensablar gibi biyografik bir eserdir. Hatta hocalarımızın perspektifi ile bu eserimiz: 1- menkıbe ve mitolojiden arınmış 2- sırf nakil ve takdir veya tenkid ile yetinilmeden hazırlanmış, sahasında mümtaz bir kaynak niteliği taşımaktadır.

ISBN: 978-625-576-413-3
9 786255 764133
iz.com.tr
/izyayincilik
1458

Son Dönem Eş'arî Kelamcıları

Editör:
Mustafa Akman

iz

Son Dönem Eş'arî Kelamcıları

Editör:
Mustafa Akman

iz

© İz Yayıncılık Limited Şirketi, 2025
Sertifika no: 49821

Kitabın tüm hakları saklıdır ve Türkçe yayın hakları İz Yayıncılık'a aittir.
Kısmen veya bütünüyle çoğaltılamaz, yapay zeka teknolojileri veya
sistemlerini eğitme amacıyla kullanılamaz.

İz Yayıncılık: 1452
İslam Klasikleri
İslam Düşüncesi | Kelam
ISBN: 978-625-576-413-3
1. baskı, İstanbul 2025

Mahmutbey Mahallesi Taşocağı Yolu Caddesi
212 My Office No: 3 Kat: 31 Daire: 510 Bağcılar/İstanbul
Telefon: (212) 5207210
www.iz.com.tr
E-posta: bilgi@iz.com.tr

Yayın Koordinatörü: Murat Ayar
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Ali Kahraman

Basıldığı yer: Erkam Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş. (Sertifika no: 51796)
İkitelli Osb Mh. Atatürk Blv. Haseyad 1. Kısım No: 60/3C Başakşehir/İstanbul

MUHAMMED B. ALEVÎ MÂLİKÎ (ö. 1425/2004)

Doç. Dr. Mustafa AKMAN[1]

1. Hayatı ve Yaşadığı Ortamı

Muhammed Hasen b. Alevî b. Abbâs b. Abdilazîz el-Hasenî el-Mâlikî el-Mekkî (محمّد بـن علـوي المالكي), Suudi Arabistanlı muhaddis ve mutasavvıf bir Mâlikî âlimidir. Tahminen 1367/1948'de Mekke'de doğan Mâlikî, baba ve anne tarafından Fas İdrîsî şeriflerinin soyuna mensuptur. Mescid-i Harâm'da ders halkası bulunan dedesi Mekke'de kadılık ve maarif müdürlüğü yapmıştı.[2] İlk eğitimini bir muhaddis olan babasından alan Mâlikî, ondan Arap dili ve edebiyatı, mantık, fıkıh, tefsir, Kütüb-i Sitte'yi ve diğer bazı hadis metinlerini okudu. Kur'an'ı ezberleyen Mâlikî, *Medresetu'l-felâh* ve *el-Medresetu's-Savletiyye*'de öğrenimine devam etti. Mescid-i Harâm'da Abdullah b. Saîd el-Lahcî, Hasan b. Muhammed el-Meşşât (ö.1399/1978), Endonezya asıllı muhaddis ve eğitimci Muhammed Yâsîn el-Fâdânî (1916-1990), Muhammed Nûr Seyf el-Mekkî ve Hasan b. Saîd el-Yemânî gibi âlimlerin derslerine de katıldı. İlim ve sohbet meclislerinde İslâm dünyasının çeşitli bölgelerinden gelen âlimleri tanıma imkânı buldu.[3]

Daha sonra gittiği Ezher Üniversitesi'nden *âlimiyye* diplomasıyla mezun oldu. Üniversitenin İlâhiyat (Usûlüddîn) Fakültesi'nde yüksek lisans ve doktora yaptı. Humus'ta Şeyhülkurrâ Abdülazîz Uyûn es-Sûd'dan (1917-1979) *kırâat-i seb'a*yı okudu. Suriye, Mısır, Fas, Hindistan, Pakistan ve Endonezya gibi ülkeleri dolaşarak oralardaki âlimlerden faydalandı; 200 kadar hocadan

1 Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kelam ve Mezhepler Tarihi Öğretim Üyesi. makman64@gmail.com

2 Dedelerinden birisinin Şerif Avn'i-Refîk Paşa döneminde Mâlikî mezhebinin fetva kürsüsüne gelmiş olmasına binaen bu aile Mâlikî lakabıyla anılmaya başlamıştır. Azat Toktonaliev, "Muhammed el-Mâlikî'nin Sabır Anlayışı", *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 5 (2016), 69.

3 Betül Sağlam Cansabuncu, *Muhammed b. Alevî el-Mâlikî ve Hadisçiliği*, Siirt Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, (2022), 5-22; Hasan Aslan, *Mâlikî-Selefî Akîdesi: Muhammed b. Alevî el-Mâlikî Örneği*, Aksaray Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, (2021), 27-30.

hadis dinlediği kaydedilir. Tunuslu ilim ve fikir adamı, müfessir, fakih, Arap dili ve edebiyatı âlimi Muhammed Tâhir İbn Âşûr (1879-1973), Hindistanlı hadis ve fıkıh âlimi Zafer Ahmed Tehânevî (1892-1974), Pakistanlı fakih ve müfessir Muhammed Şefî' Diyûbendî (1897-1976), Ezher şeyhi, mutasavvıf Abdülhalîm Mahmûd (1910-1978), *Cemâat-i Teblîğ*'in ileri gelenlerinden, Hindistanlı âlim Muhammed Zekeriyyâ Kandehlevî (1898-1982), Muhammed Sâlih el-Ferfûr (1901-1986), Arap dili ve edebiyatına dair eserleriyle tanınan Faslı yazar Abdullah Kennûn (1908-1989), Mısırlı âlim ve hukukçu Haseneyn Muhammed Mahlûf (1890-1990), Hadis, fıkıh ve usûl-i fıkıh âlimi Ebû'l-Fazl İbnu's-Sıddîk el-Gumârî (1910-1993) ve Abdülfettâh Ebû Gudde (1917-1997) bunlar arasında yer alır. Ayrıca Mâlikî fıkhı, siyer, tasavvuf ve ahlâk gibi konularda ihtisas sahibi olduğu[4] bilinen Mâlikî'nin, Tahir Büyükkörükçü[5] ve daha başka kimselerin kendisiyle tanışıp sohbet ettikleri veya talebelik yaptığı belirtilmiştir.

1970-1979 yılları arasında Mekke'de Melik Abdülazîz Üniversitesi'ne bağlı *Külliyyetu'ş-şerîa*'da (daha sonra Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi) öğretim üyeliği yaptı. Mescid-i Harâm'da yaklaşık elli yıl aralıksız ders veren babasının vefatı üzerine Mekke'nin önde gelen âlimlerinin onayı ile onun yerine geçti (1971). 1995'ten vefatına kadar Malezya'da Terengganu'daki Dârülîmân Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. Mayıs 2000'de bu üniversitenin teklifiyle kendisine Ezher Üniversitesi'nde fahrî profesörlük pâyesi verildi. Aynı zamanda *Râbıtatu'l-âlemi'l-İslâmî* üyesi olan Mâlikî 1979-1981 yıllarında Mekke'de düzenlenen Kur'an yarışmalarında jüri başkanlığı yaptı. Endonezya'da 100'ün üzerinde dinî okul, enstitü ve üniversite açılmasına katkı sağladı. İslâm ülkelerinde birçok toplantıya ve sempozyuma katıldı. 2004'te Mekke'de vefat etti ve Cennetu'l-muallâ'da babasının kabri yanına defnedildi.[6]

---

4 Stephane Lacroix, *Zemenu'ş-şaḥve: el-Ḥarekâtu'l-İslâmiyyetu'l-muʿâṣıra fi's-Suʿûdiyye*, çev. Abdulhak ez-Zemmûrî, 1. Bsk., (Beyrut: eş-Şebeketu'l-Arabiyyetu li'l-ebhas, 2012), 296-298; Ebû Muâz es-Selefî, "el-Cevâbu'l-kâfî li-men seʾele ʿan Muḥammed b. ʿAlevî el-Mâlikî", https://saaid.org/feraq/sufyah/sh/1.htm (04.06.2025).

5 Bekir Şahin, "Sultan'ül Vaizin Tahir Büyükkörükçü", *Şehir ve Âlimleri Sempozyumu* 11-12 Kasım 2016, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, (2017), 205.

6 Abdullah b. Abdurrahman b. Abdurrahîm el-Muallimî, *Aʿlâmu'l-Mekkiyyîn mine'l-ḳarni'ṯ-tâsiʿ ile'l-ḳarni'r-râbiʿ ʿaşer el-hicrî*, 1. Bsk., (Beyrut: Müessesetu'l-furkan, 1421/2000), 2/830-833; Yûsuf Abdurrahman el-Marʿaşlî, *Muʿcemu'l-meʿâcim ve'l-meşyeḫât ve'l-fehâris ve'l-berâmic ve'l-eṣbât*, Riyad: Mektebetu'r-rüşd, 1423/2002, 3/207-214; Yûsuf el-Marʿaşlî, *ʿİḳdu'l-cevher fî ʿulemâ'i'r-rubʿi'l-evvel mine'l-ḳarni'l-ḫâmis ʿaşer*, (Nesru'l-cevahir ve'd-durer fi ulemai'l-karni'r-rabi aşer), (Beyrut: Daru'l-marife, 1427/2006), 2/2037-2042; Azat Toktonalıev, *Muhammed el-Mâlikî'nin hayatı, eserleri ve tasavvufî görüşleri*, Ankara Üniversitesi, Tasavvuf Bilim Dalı, Doktora Tezi, (2016), 6-22.

2. Eserleri ve Hakkındaki Çalışmalar

Siyer: *eẕ-Ẕeḫâʾiru'l-Muḥammediyye*;[7] *el-İʿlâm bi-fetâvâ eʾimmeti'l-İslâm fî mevlidi ḫayri'l-enâm*. Mevlid-i nebevîyi kutlamanın tarihi, meşruiyeti ve şekli, bununla ilgili bidʿatlar, mevlide yönelik itirazlara cevaplar, bu konudaki literatür yanında İbn Teymiyye (ö.728/1328), İbnu'l-Cezerî (ö.833/1429), İbn Nâsıruddin ed-Dımaşkī (ö.842/1438), İbn Hacer el-Askalânî (ö.852/1449) ve es-Süyûtî (ö.911/1505) gibi âlimlerin görüşlerine de yer verilen eserde, Yûsuf Hâşim er-Rifâî'nin *Defʿu baʿżi'l-iʿtirâżât ʿalâ kitâbi Ḥavle'l-iḥtifâl bi'l-mevlidi'n-nebevî eş-şerîf*, Muhammed Ali b. Hüseyin el-Mâlikî'nin *el-Hedyu't-tâm fî mevâridi'l-mevlidi'n-nebevî* adlı çalışmaları ile Suudi Arabistan baş müftülüğüne bağlı Merkezu'd-daʿve ve'l-irşâd'ın "Hel nahtefil?" başlıklı fetvası, Şemseddin eş-Şâmî'nin (ö.942/1536) *Sübülu'l-hüdâ ve'r-reşâd* (es-Sîretu'ş-Şâmiyye) adlı kitabından mevlide dair bölümler de bulunmaktadır.[8]

Mâlikî'nin bu konudaki diğer eserleri de şunlardır: Târîḫu'l-ḥavâdiṯ ve'l-aḥvâli'n-nebeviyye; Muḥammed ṣallallāhü ʿaleyhi ve sellem el-insânu'l-kâmil; Şerefu'l-ümmeti'l-Muḥammediyye; Uṣûlu't-terbiyeti'n-nebeviyye; el-Envâru'l-behiyye min isrâʾi ḫayri'l-beriyye; Şifâʾu'l-füʾâd bi-ziyâreti ḫayri'l-ʿibâd; el-Medḫu'n-nebevî beyne'l-ġulüv ve'l-inṣâf; ez-Ziyâretu'n-nebeviyye beyne'ş-şerʿiyye ve'l-bidʿiyye; el-Beyân ve't-taʿrîf bi-ẕikre'l-mevlidi'n-nebevî eş-şerîf.

Akâid: Cilâu'l-efhâm şerh-u Akîdeti'l-Avâm; Huva Allâh; et-Tahzîr mineʾ-mücâzefeti bi't-tekfir; Menhecu's-selef fî fehmi'n-nuṣûṣ beyne'n-naẓariyye ve't-taṭbîḳ; Kul Hîzihi Sebîlî; Şerhu Akîdeti'l Avam; Mefâhîm yecibu en tüṣaḥḥaḥ.[9] Müellif bu (Mefâhîm) eserinde tekfir, Hz. Peygamber'in beşer ve peygamber olarak mevkiî, hasletleri, tâzim ve ibadet arasındaki fark, tavassut, şefaat, tevessül, istigâse, teberrük, bidʿat, tasavvuf-şeriat ilişkisi, Eşʿarîlik, berzah hayatı, Peygamber'in kabrini ziyaret, mevlid-i

7 Muhammed b. Alevî el-Mâlikî, *eẕ-Ẕeḫâʾiru'l-Muḥammediyye*, Kahire: Daru cevamii'l-kelime, 1993. Hamişinde kitaba yönelik eleştirilere Cemâl Fârûk Cibrîl Mahmûd ed-Dekkāk'ın yazdığı cevaplarla birlikte basılmıştır. Eserde tasavvuf felsefesinin kültürlerarası kaynaşmayla sahih kaynaklardan yoksun biçimde geliştirdiği kozmik insanlar (veli, evliya kültü vs.), hakikati Muhammedi vs. mitolojik mevzular genişçe ele alınmaktadır.

8 Muhammed b. Alevî el-Mâlikî, *el-İʿlâm bi-fetâvâ eʾimmeti'l-İslâm havle mevlidihi aleyhi's-selatu ve's-selam*, Beyrut: Daru'l-kutubi'l-ilmiyye, 1426/2005.

9 *Düzeltilmesi Gereken Kavramlar*. Mâlikî vefat etmeden önce Türkiye'ye gelmiş, bu kitabın Türkçe çevirisinin yapılmasını çok istediğini belirtmiştir. Bu isteği üzerine Hasan Ali Yaşar tarafından Türkçe çevirisi yapılmış, daha sonra da basılmıştır. Cansabuncu, *Muhammed b. Alevî el-Mâlikî ve Hadisçiliği*, 23.

nebevî gibi tasavvuf felsefesince çerçevesi belirlenmiş kavramlar hakkında kendi zihnî perspektifiyle görüşlerini ortaya koymuştur.

Hadis: İtḥâfu ẕevi'l-himemi'l-ʿaliyye fî refʿi esânîdi vâlidî es-seniyye; Mebâḥiṯ fi'l-ḥadîṯi'ş-şerîf ve ʿulûmihî; el-Menhelu'l-laṭîf fî uṣûli'l-ḥadîṯi'ş-şerîf;[10] Fażlu'l-Muvaṭṭaʾ ve ʿinâyetu'l-ümmeti'l-İslâmiyye bih; İmâmü dâri'l-hicre Mâlik b. Enes; Envâru'l-mesâlik fî rivâyâti Muvaṭṭaʾi'l-İmâm Mâlik; el-Ḳavâʿidu'l-esâsiyye fî ʿilmi muṣṭalaḥi'l-ḥadîṯ.

Fıkıh ve Fıkıh Usulü: Şerîʿatu'llâhi'l-ḫâlide: dirâse fî târîḫi teşrîʿi'l-aḥkâm ve meẕâhibi'l-fuḳahâʾi'l-aʿlâm; Mefhûmu't-taṭavvur ve't-tecdîd fi'ş-şerîʿati'l-İslâmiyye; Şerḥu Manẓûmeti'l-Varaḳāt fî uṣûli'l-fıḳh; el-Ḳavâʿidu'l-esâsiyye fî ʿilmi uṣûli'l-fıḳh; Taḥḳīḳu'l-âmâl fîmâ yenfaʿu'l-meyyite mine'l-aʿmâl.

Tasavvuf: Devrau'l-Vikâye bi Ahzâbi'l-Himâye; Ebvâbu'l-Ferec; el-Husûnu'l-Menîa; el-Muhtâr min Kelâmi'l-Ahyâr; el-Vâridâtu'l-Kalbiyye; Muhhu'l-İbâde li-ehli's-Sülûk'i ve'l-İrâde; Muhtasaru Şevâriki'l-Envâr h. Şevâriku'l-Envâr min Ed'iyeti's-Sâdeti'l-Ahyâr.

Diğer Eserleri: Ḥavle ḫaṣâʾiṣi'l-Ḳurʾân; Zübdetu'l-İtḳān fî ʿulûmi'l-Ḳurʾân; el-Ḳavâʿidu'l-esâsiyye fî ʿulûmi'l-Ḳurʾân; ed-Daʿvetu'l-ışlâḥıyye; Ẕikreyât ve münâsebât; el-Müsteşriḳūn beyne'l-inṣâf ve'l-ʿaṣabiyye; Fî Riḥâbi'l-Beyti'l-ḥarâm; el-Muḫtâr min kelâmi'l-aḫyâr; Şevâriḳu'l-envâr min edʿiyeti's-sâdeti'l-aḫyâr; er-Risâletu'l-İslâmiyye: Kemâlühâ ve ḫulûdühâ ve ʿâlemiyyetühâ; Dürûʿu'l-viḳāye bi-aḥzâbi'l-ḥimâye; Mevḳıfu'l-İslâm mine'd-dirâsâti'l-istişrâḳıyye.[11]

Neşir: İbrâhim b. Ahmed er-Rakkī, *Eḥâsinu'l-meḥâsin*; Caʿfer b. Hasan el-Berzencî (ö.1177/1764), *Câliyetu'l-kedr bi-ẕikri esmâʾi ehli Bedr ve şühedâʾi Uḥud es-sâdeti'l-ġurer*; Muhammed Habîbullah el-Cekenî eş-Şinkītî (1878-1944), *Risâletu'l-Cevâbi'l-muḳniʿi'l-muḥarrer fi'r-red ʿalâ men ṭaġā ve tecebber bi-daʿvâ ennehû ʿÎsâ ev Mehdî el-Muntaẓar*; Alevî b. Abbas el-Hasenî (ö.1391/1970), *Feṭḥu'l-ḳarîbi'l-mücîb ʿalâ Tehẕîbi't-Terġīb ve't-terhîb*; Mâlik b. Enes (ö.179/795), *Muvaṭṭaʾu'l-İmâm Mâlik b. Enes rivâyetü İbni'l-Ḳāsım ve telḫîṣu'l-Ḳābisî*; Gālî b. Muhtâr Fâl el-Ensârî eş-Şinkītî, *Cevheretu't-tâc ʿalâ Tebṣırati'l-muḥtâc ilâ buʿûṣi ṣâḥibi'l-miʿrâc*; Alevî b. Abbas el-Mâlikî, *Mecmûʿu fetâvâ ve resâʾili'l-İmâm es-Seyyid ʿAlevî el-Mâlikî*; Zeynüddin el-Irâkī (ö.806/1404), *Elfiyyetu's-sîreti'n-nebeviyye*; İbrâhim

10 Bazı Van medreselerinde okutulan hadis usulü eserlerindendir. Rıdvan Kalaç, "Van Medrese Geleneğinde Hadis Eğitimi Ve Müderrislerin Hadis/Sünnete Yaklaşımları", *Türkiye'de Hadis Eğitimi*, (Konya: Palet Yayınları, 2022), 194, 196, 222.

11 Eserlerinin muhtevalarına ilişkin bkz. Cansabuncu, *Muhammed b. Alevî el-Mâlikî ve Hadisçiliği*, 23-39.

Şuayb el-Mâlikî el-Mekkî, *Muʿcemu'l-menâsik ʿalâ mezhebi'l-İmâm Mâlik*; Süleyman b. Yahyâ el-Ehdel (ö.1250/1834), *el-Menhelu'r-revî ʿalâ Manẓûmeti'l-Mecd el-luġavî*. Mâlikî'nin İbnu'd-Deybaʿ eş-Şeybânî (ö.944/1537) ve Ali el-Kārî'nin (ö.1014/1605) mevlidlerini de yayımladığı kaydedilir.[12]

Hakkındaki Çalışmalar: Ahmet Özel, "Mâlikî, Muhammed b. Alevî", DİA'nın sonradan basılan ve gözden geçirilerek 3. basımı yapılan maddesi dışında iki adet yüksek lisans tezi[13] bir adet de doktora tezi[14] hazırlanmıştır. Arap âleminde bilhassa düşünsel muhalifleri özellikle de Vehhâbîler tarafından çeşitli reddiyeler yazılmış, eleştiriler karşısında Ezher Üniversitesi Hadis Bölümü'nün açıklamaları ile bunlara verilen savunma ve cevaplarla bir polemik edebiyatı oluşmuş tur.[15]

3. Düşünceleri ve Tartışmalar

DİA maddesinde yapılan tanımla itidal ve hoşgörü sahibi olması, birliği, başkalarıyla iyi ilişkileri savunması ve -artık kendisinin ne kadar başardığı bir yana- aşırılık ve taassubu eleştirmesiyle tanınan Mâlikî, Hz. Peygamber'in mevlidini kutlama, kabrini ziyaret etme ve kendisiyle tevessülün meşruiyeti hakkında çeşitli eserler kaleme almış, bazı âlimlerin mevlidle ilgili eserleri üzerine çalışmalar yapmıştır. Aynı zamanda bir tasavvuf şeyhi olarak İslâm dünyasının değişik bölgelerindeki müridlerinin eğitimiyle ilgilenmiş, Suudi Arabistan'da tarikatların kurumsal faaliyeti yasak olduğundan hizmetlerini ferdî çerçevede yürütmüştür. Bahsi geçen konulara dair görüşleri yüzünden Vehhâbî uleması tarafından bidʿat, hurafe, dalâlet ve küfürle itham edilmiş, kitapları yasaklanmıştır. Buna benzer sebeplerden eserlerinin büyük kısmı diğer ülkelerde basılmış, birçoğu Urduca, İngilizce ve Fransızca yanında özellikle Malay ve Endonezya dillerine çevrilmiştir.

12 Ahmet Özel, "Mâlikî, Muhammed b. Alevî", Diyanet İslâm Ansiklopedisi, (Ankara 2019), EK-2/184-187 (gözden geçirilmiş 3. basım).

13 Biri, Betül Sağlam Cansabuncu tarafından Siirt İlahiyat Hadis Bilim Dalında "*Muhammed b. Alevî el-Mâlikî ve Hadisçiliği*" başlığıyla (2022); diğeri, Hasan Aslan tarafından "Mâlikî-Selefî Akîdesi: Muhammed b. Alevî el-Mâlikî Örneği" başlığıyla Aksaray İlahiyatta Kelam Bilim Dalında (2021) yapılmıştır.

14 "Azat Toktonalıev, *Muhammed el-Mâlikî'nin hayatı, eserleri ve tasavvufî görüşleri*, Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2016" kimlik bilgisiyle "Tasavvuf Bilim Dalı"nda yapılmıştır. Toktonaliev, tezini aynı adla (Muhammed Mâlikî'nin Hayatı Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri) 2018'de bastırmıştır (Ankara: Akademisyen Kitabevi).

15 Cansabuncu, *Muhammed b. Alevî el-Mâlikî ve Hadisçiliği*, 39-43.

Mâlikî, eserlerinde hadis ve sünnet kavramlarını aynı anlamda kullanmıştır.[16] Sünnetin Kur'an'ın açıklayıcısı olduğunu ve Kur'an'da sabit olan bir hükmü bazen neshettiğini ifade ederek sünnet ve hadis müdafiî olmuş; sünnetin yazılması, tedvini, hadis usûlü kaideleri, rical ilmi ile ilgili meseleler, sened ve metin tenkidi kriterleri, cerh ve tadil ilmi, hadis ilmi tahsilinde hoca-öğrenci ilişkisinin keyfiyeti vs. gibi meselelerde ehl-i hadisin literalist hatta bazen haşviliğe varan çizgisini takip etmiş ve onların metodunu benimsemiştir.[17]

Suudi Arabistan Büyük Âlimler Heyeti, 1980'de Tâif'teki on altıncı toplantısında, özellikle *ez-Ẓeḫâ'iru'l-Muḥammediyye*'de ve me'sûr dualara dair eserlerinde tarikatının[18] (Aleviyye/Haseniyye) faaliyetleriyle bid'at ve hurafeleri yaydığı, sapkınlığa ve şirke davet ettiği ithamıyla Mâlikî'yi eleştirmiş, bu görüşlerinden vazgeçtiğini ilân etmemesi halinde Mescid-i Harâm'daki dersleriyle basın ve yayın alanındaki çalışmalarına son verilmesi ve yurt dışına çıkışının engellenmesi için yönetime başvurulması kararlaştırılmıştır. Mâlikî'nin buna olumsuz cevap vererek görüşlerini savunmaya devam etmesi üzerine söz konusu heyetin ertesi yıl yapılan on yedi ve on sekizinci toplantılarında durum yeniden değerlendirilmiş ve gereğinin yapılması için başbakanlığa müracaatta bulunulmuştur. Ancak yönetimin tarafsız kalarak bu işe müdahale etmediği anlaşılmaktadır.

Mâlikî ile Vehhâbî âlimleri arasında geçen tartışmalar çerçevesinde Abdullah b. Menî' *Ḥivâr ma'a'l-Mâlikî fî reddi münkirâtihî ve ḍalâlâtihî* (Riyad 1983), Ebû Bekir el-Cezâirî *Kemâlu'l-ümme fî ṣalâḥi 'aḳīdetihâ* (Medine 1403), Suudi Arabistanlı Selefî âlim Hammûd b. Abdullah et-Tüveycirî (1916-1992) *er-Reddu'l-ḳavî 'ale'r-Rifâ'î ve'l-mechûl* ve *İbn 'Alevî ve beyâni aḫṭâ'ihim fi'l-mevlidi'n-nebevî* (Riyad 1403/1983), hadis ve fıkıh âlimi İsmâil b. Muhammed el-Ensârî (1922-1997) *el-Ḳavlu'l-faṣl fî ḥükmi'l-iḥtifâl bi-mevlidi ḫayri'r-rusül* (Riyad 1405), Sâlih b. Abdülazîz Âlu'ş-Şeyh *Hâẕihî mefâhîmünâ: Reddün 'alâ Kitâbi Mefâhîm yecib en tüṣaḥḥaḥ li-Muḥammed 'Alevî el-Mâlikî* (Riyad 1407), Ebû Muâz es-Selefî *el-Cevâbu'l-kâfî li-men*

16 Oysaki hadis, sünneti bize taşıyan bir araçtır ve kritiğe muhtaçtır. Sünnetin Kur'an'ın açıklayıcısı olduğu doğrudur lakin cerh-tadile maruz rivayetlerle eşitlenmemesi gerektiği de izahtan varestedir. Bkz. Mustafa Akman, *Hadis Sünnet İlişkisi ve Toplum Algısı*, İstanbul: Çıra Yayınları, 2011.

17 Cansabuncu, *Muhammed b. Alevî el-Mâlikî ve Hadisçiliği*, 68, 88.

18 B'aleviye, Kâdiriye, Cazûliye ve Nakşbendiyye tarikatlarından icazetli olduğu ve Kûtu'l-Kulûb, Avâru'l-Meârif, er-Risâletu'l-Kuşeyriyye, Hizbu'l-Bahr, Kasîde-i Bürde ve Kasîde-i Hemezîyye gibi tasavvuf literatürlerindeki bazı eserlere dair silsilesi olduğu da belirtilmiştir. Toktonalıev, *Muhammed el-Mâlikî'nin hayatı, eserleri ve tasavvufî görüşleri*, 31-40. Ancak temel tarikat ve alt fırkaları için sıralanan silsilelerin şaibeli olduğu ve bunların çoğunlukla sonradan ihdas edildikleri de belirtilmiştir.

seʾele ʿan Muḥammed b. ʿAlevî el-Mâlikî, Semîr b. Halîl el-Mâlikî *Cilâʾu'l-beṣâʾir fi'r-red ʿalâ kitâbeyi Şifâʾi'l-füʾâd ve'z-Ẕeḫâʾir* (Mekke 2001) adlı eserlerinde Mâlikî'yi eleştirmiş; buna karşılık Yûsuf Hâşim er-Rifâî *er-Reddu'l-muḥkemu'l-menîʿ ʿalâ şübehâti İbn Menî*'inde, Abdülkerîm el-Mağribî ile Abdülhay el-Amrâvî *et-Taḥẓîr mine'l-iġtirâr bimâ câʾe fî Kitâbi'l-Ḥivâr* (Rabat 1404/1984) adlı eserde, ayrıca Râşid el-Merîhî de *İʿlâmu'n-nebîl bimâ fî Şerḥi'l-Cezâʾirî mine't-telbîs ve't-taḍlîl*'inde (1984) Mâlikî'yi savunmuştur.

Ömer Abdullah Kâmil, *eẕ-Ẕeḫâʾiru'l-Muḥammediyye li'l-Mâlikî beyne'l-müʾeyyidîn ve'l-muḫâlifîn* adlı çalışmasıyla hem âlimler heyetinin fetvasına hem de Abdullah b. Menî'in ve diğerlerinin görüşlerine cevap vermiştir.[19] Mâlikî'nin oğlu Ahmed b. Muhammed, *el-Feyżu's-senî fî tercemetin muḫtaṣara li's-seyyid el-vâlid el-imâm el-ʿallâme el-muḥaddiṯ Muḥammed b. ʿAlevî b. ʿAbbâs el-Mâlikî*, Nebîl b. Hâşim el-Gamrî *el-Esvâru'l-müşrife ʿalâ meşyeḫati ve esânîdi ṣâḥibî şeyḫi Mekkete'l-müşerrefe*, *İtḥâfu'l-ʿaşîre bi-vaṣli esânîdi şeyḫi Mekke bi'l-kütübi'ş-şehîre ve el-Maḥfûẓu'l-mervî (er-revî) min esânîdi Muḥammed Ḥasan b. ʿAlevî* adlı eserleri yazmış, Züheyr Muhammed Cemîl el-Kütbî de el-Mâlikî *ʿâlimu'l-Ḥicâz*[20] ismiyle bir eser kaleme almış (Mekke 1414/1994), Hasan Kâmil es-Seyyid Bedevî Aynişems Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde *eş-Şeyḫ Muḥammed ʿAlevî el-Mâlikî muḥaddiṯen ve faḳīhen* adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1432/2012).

Bilindiği üzere yaşadığımız havzada yeni doğan bir çocuğa isim verilmesi esnasında, sünnet merasimlerinde, düğünlerde, hacı uğurlama ve karşılama programlarında, mevlitlerde, hastanın yanında, ölecek kişinin başucunda, ölünün defni esnasında ve arkasından, kısaca başta dinî içerikli konular olmak üzere birçok niyet ve amaçla Yasin sûresinin okunması folklorik bir adet haline gelmiştir. Tabii ki bir toplumda bu denli yaygın olması ve kabul görmesi bu sûrenin rivayetlerle olan ilişkisini de gündeme getirmiştir. Başta aktüel oluşu ayrıca uygulama alanının genişliği ve dinî bir zorunluluk gibi telakki edilmişlik özelliği, yer aldığı kaynaklar ve sıhhati açısından bu rivayetleri özel olarak ele almayı gerektiren temel sebeplerdendir. Keza Anadolu kültüründe yerleşik güçlü bir uygulama olan ölüye Yâsin sûresinin okunmasının diğer İslam toplumlarında karşılığının olmaması; dinî, sosyal ve kültürel yönlerden araştırılmasını gerektiren diğer bir hususdur. Bu açıdan baktığımızda hadis kaynaklarında ölü adına okunması istenen/teşvik edi-

19 Ömer Abdullah Kâmil, eẕ-Ẕeḫâʾiru'l-Muḥammediyye li'l-Mâlikî beyne'l-müʾeyyidîn ve'l-muaridîn ala davi'l-kitâbi ve's-sünneti ve akvalu ulemai'l-ümmeti, ts.

20 Muhammed Ali el-Mağribî, Aʿlâmu'l-Ḥicâz fi'l-ḳarni'r-râbiʿ ʿaşer li'l-hicre (1301-1400/1883-1980), (Cidde: Daru'l-ilmi li't-tabaati, 1404/1984), 2/276, 281 (274-284).

len Yâsin Sûresiyle ilgili rivayetlerin özellikle de senet bakımından çoğunun zayıf ve uydurma olduğu anlaşılmıştır.[21]

Öte yandan Selefîlik, hakkında yapılmış çalışmaların büyük kısmında *Hanbelî-Selefîlik* versiyonuyla karşımıza çıkmaktadır. Oysa Selefîliğin ortaya çıktığı ilk zamanlardan günümüze kadar ortaya çıkmış *Mâlikî-Selefî* olarak bir diğer itikadî Selefî versiyonu da bulunmaktadır. Yani Selefî anlayışın bir diğer sürümü, ilk dönemden itibaren var olan itikadî ve fıkhî bir mezhep olarak Mâlikî-Selefîlik'tir. Bu anlayış, mezhebî düşünce ekollerinin oluştuğu ilk dönemden günümüze kadar varlığını sürdürmüş bir mezhebî kimlik olarak karşımıza bulunmaktadır. Mâlikî-Selefî anlayışı kavramak ve günümüzde büyük çoğunluğu kapsayan Hanbelî-Selefî anlayıştan farkını ayırd etmek adına her ikisinin de referansları durumundaki kişi ve eserleri tanımak önemlidir. İtikadî konularda Selefî bir anlayışı benimsemiş olan ilk dönem Mâlikî-Selefî âlimlerden bazıları şunlardır: İbn Habîb es-Sülemî (ö.238/853); Sahnûn (ö.240/854); Utbî (ö.255/869); İbnu'l-Mevvâz (ö.269/883); İbnu'l-Cellâb (ö.378/988); İbn Ebî Zeyd el-Kayrevâni (ö.386/996) ve el-Bâcî (ö.474/1081).

Şu da var ki Hanbelî-Selefilik ile Mâlikî-Selefîlik arasındaki görüş farklılıklarının (ayrışmanın) sonraki dönemlerde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Mâlikî-Selefîlik, vücut bulmaya başladığı ilk dönemlerde Hanbelî-Selefî akideyle hemen bütün kodlarıyla örtüştüğü halde şu veya bu sebepten zamanla Hanbelî-Selefîliğe karşı konumlanan Sûfî-Selefîliğe kaymış ve onunla mezcolarak "ötekileri" olan Hanbelî-Selefîliğe karşı tavır almıştır.

Son dönemde Hanbelî-Selefilik ile Mâlikî-Selefilik arasında daha belirleyici görüş farklılıkları göze çarpmaktadır. Burada ikisinde de önemli kırılmalar meydana getiren şahıslar ve eserler önem arz etmektedir. Hanbelî-Selefîlikte en mühim kırılmaları meydana getiren şahıslar Ahmed b. Hanbel (ö.241/855), İbn Teymiyye ve Muhammed b. Abdulvehhâb'tır (ö.1206/1792). Keza Hanbelî-Selefî anlayışın son dönem temsilcisi, Muhammed b. Abdulvehhâb'ın görüşleri etrafında anılan Vehhâbilik adlı gruptur. Mâlikî-Selefilikte ise bahsi geçen zevatın oluşturduğu türden kırılmalar söz konusu olmamıştır. Dolayısıyla Mâlik b. Enes'ten sonra günümüzde çalışmamızın konusu olan Muhammed b. Alevî Mâlikî belirleyici olmaktadır.

Son dönem Mâlikî-Selefîlerden olan Mâlikî, kişiyi küfre götürecek sebeplere mütevatir hadisleri inkâr etmeği de eklemektedir. O, dinde her yeni şeyin büyük günah ve şirk sayılamayacağı konusunda günümüz Hanbelî-Se-

21 Aba, Veli, "Yâsin Sûresi'nin Ölülere Okunması (Rivayetler Bağlamında Bir Analiz)" *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12, (2018), 121, 138.

lefîlerden farklı bir fikir beyan etmektedir. Tevessülün bir duadan ibaret olduğunu söylemekte ve dolayısıyla tevessülü de meşru görmektedir.[22] Peygamberler ve salih kimselere şefaat hakkı verildiğini[23] iddia eden Mâlikî kabir ve türbeleri ziyareti de meşru görmektedir. Mevlid[24] ve Mi'rac Kandili gibi geceleri ihya etmenin meşru olduğunu savunan Mâlikî, teberrüğün Allah'a yakınlaşmak için bir vesile ve binaenaleyh meşru olduğunu da iddia etmektedir. O, bid'at konusunda Hanbelî-Selefîlikten farklı olarak her yeni şeyi bid'at görmemekte ve seyyie ve hasene şeklinde bid'ati ikiye ayırmaktadır.

4. Eş'arî Geleneğe Katkıları (Mezhepler Tarihindeki Yeri)

Günümüz Hanbelî-Selefî anlayışı temsil eden Vehhâbilerin görüşlerinde hatalı olduklarını ifade eden Mâlikî, bu kanaatini delillendirmek için birçok hadis ve ayet zikretmiştir. Mâlikî-Selefî akidenin son dönem temsilcilerinden olan Mâlikî, günümüz Selefî anlayışını eleştirmiş ve onlardan birçok konuda farklı fikirler belirterek kendi Selefî düşünce anlayışını ortaya koymuştur. Kendisini akaid konularında Selefî, fıkhî konularda ise Mâlikî olarak takdim eden Mâlikî, eserlerinde günümüz Selefî (Hanbelî-Selefî) anlayışın itikadî konulardaki görüşlerine karşı farklı bir Selefî anlayış ortaya koymuştur. Tevhid ve şirk, tevessül, şefaat ve yardım istemek, teberrük, kabir ziyaretleri, mübarek sayılan bazı gün ve gecelerin kutlanması gibi hususlarda son dönem Selefî çevrelerin yorumladığı bazı kavramları kendi sûfî/selefî anlayışı çerçevesinde yorumlayarak izah etmeye çalışmıştır.[25] Bu meyanda çağdaşı olan Selefî çevrelerin önemli referans çerçevesi olarak görüşlerine başvurdukları İbn Teymiyye ve İbn Abdulvehhâb'ın tevessül,

22 Toktonalıev, *Muhammed el-Mâlikî'nin hayatı, eserleri ve tasavvufî görüşleri*, 41-50; Seyyid Muhammed Alevi el-Maliki el-Haseni, *Mefâhîm Düzeltilmesi Gereken Kavramlar*, çev. Hasan Ali Yaşar, (medrese.net, 2007), 110-166.

23 el-Maliki, *Mefâhîm Düzeltilmesi Gereken Kavramlar*, 167-201.

24 Mâlikî, Mevlid-i Nebi'yi ilk kutlayanın doğrudan Resulullah olduğunu söylemiş, bu mevzuda Şiîlerde Fatımîeri veya Sünnîlerde ise Anadolu Selçuklularını başlangıç tarihi kabul etmenin bilgisizlikten ve hakikatten uzaklıktan kaynaklandığını ifade etmiştir. Hasan Yenibaş, "Selçuklular Döneminde Sivil Mevlid Merasimleri", Kültür Coğrafyamızda Hz. Muhammed, Uluslararası Sempozyum (Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlar) (7-8 Mart 2009) Adapazarı, (2011), 353; Hasan Yenibaş, "*Selçuklular Döneminde Sivil Mevlid Merasimleri*", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 196, (2012), 107. Krş. Mustafa Akman, "Kutlu Doğum Kutlamaları veya Mevlid Kandili", *I. Uluslararası İKSAD Sosyal Bilimler Kongresi*, 9-11 Mart 2018, (Mardin, 2018), 378-384; Mustafa Akman, "Şehâdetü'l-İmam el-Hüseyin ve Fe'âliyyâtü'l-Mevlidi'ş-Şerîf Hidâden", *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları*, X/1, (2017), 103-112.

25 Maliki, *Mefâhîm Düzeltilmesi Gereken Kavramlar*, 353-363.

teberrük, tevhid ve şirk, şefaat ve yardım isteme gibi konulardaki görüşlerini de yorumlarında kullanmıştır.

Bu bağlamda Mâlikî, Vehhâbî (Hanbelî-Selefî) uygulamalarından ve fikirlerinden farklı yaklaşımlar benimsemiş ve bu çerçevede kendine has Sûfî/Selefî bir anlayışı savunmuştur. Bundan dolayı yaşamış olduğu coğrafyadaki Vehhâbî ulema tarafından da eleştiri ve tenkitlere maruz kalmıştır. Mâlikî, İbn Teymiyye ve İbn Abdulvehhâb'ın görüşlerinin çarptırıldığını ve Vehhâbîler tarafından tahrif edildiğini iddia ederek, onların görüşlerinin kendisinin tarif ettiği gibi olduğuna dikkat çekmiştir. Mâlikî'nin Selefî-Hanbelî bir çevrede yaşamasına rağmen birçok konuda onlardan farklı fikirler beyan etmesinin en önemli (muhtemel) sebebi olarak, farklı birçok hocadan ders almış olması ve eğitim almak için farklı ülkelere gidip değişik kültürleri tanıması gösterilmektedir. Mâlikî, daha çok tasavvufî fikirleriyle ön plana çıkmış; bu fikirleri incelendiğinde Ehlisünnetin sûfî âlimlerinin görüşleriyle büyük oranda benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.[26]

Bir başka açıdan ifade edecek olursak Müslümanların İslam'ı anlayış şekillerine paralel olarak tarihî süreçte, çeşitli mezhebî kimlikler oluşmuştur. Bu mezhebî kimlikler içinde de zaman zaman değişimler, kırılmalar veya farklılaşmalar yaşanmıştır. İlk dönemden itibaren teşekkül etmeye başlayan Mâlikî mezhebi de akidevî ve fıkhî görüşleriyle temayüz etmiştir. Selef-i sâlihîn çizgisinde bir akide benimseyen Malikîler diğer mezheplerle de bir etkileşim sürecine girmiştir. Mâlikî ve Eş'ârîlik ilişkisinde ortaya çıkan Mâlikî-Eş'ârîlik veya Hanbelîlik ile etkileşim süreci yaşayan Selefîlikteki Hanbelî-Selefîlik olgusu gibi Mâlikî-Selefî bir çizginin varlığı da bir vakıadır. İtikadî konularda Mâlik b. Enes ve Mâlikîler, ilk dönemlerde hadis taraftarlarının görüşlerini, sonraki dönemlerde ise Mâlikîlerin bir kısmı Eş'arîliğin görüşlerini benimsemişlerdir.[27]

Eş'arî mezhebi, Allah'ı yaratılmış nesnelere benzetme (tecsim) fikrinin, insanların geneline hâkim olmaya ve Allah'ı tenzih anlayışının önemsenmemeye başladığı bir zamanda ortaya çıkmış; zamanla, insanların iman ve akidelerini korumak için tecsimi çağrıştıran ayet ve hadisleri tevil yolunu tutmuştur. Te'vilin ise Kur'an'ın benimsediği bir yöntem olduğunda kuşku yoktur. Bu manada Eş'arîler, müteşabih ayetlerde geçen ifadelerin Allah'ın vasıfları olduğunu, künhünü bilemeyeceklerini ve nasıl nazil olmuşsa öylece inandıklarını ifade etmekle beraber Müteşabih ayetlerin müminlerde oluştu-

26 Aslan, *Mâlikî-Selefî Akîdesi: Muhammed b. Alevî el-Mâlikî Örneği*, 18-22, 34-35, 71-72.

27 Aslan, *Mâlikî-Selefî Akîdesi: Muhammed b. Alevî el-Mâlikî Örneği*, 1, 11; Aisha Abulqasem Khalifa Ajjouat, *Tarihsel Süreçte Eş'arilik Mâlikîlik İlişkisi*, Kastamonu Üniversitesi, (Kelam ve İslam Mezhepleri Tarihi), Yüksek Lisans Tezi, (2018), 29-34, 88-94.

rabileceği şüphe ve kafa karışıklıklarını önlemek adına uygun şekilde te'vil edilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Mamafih Eş'arîler arasında müteşabih ayetlerin asıl manalarını Allah'a havale etmeyen kimse de bulunmamaktadır.

Hal böyleyken -Mâlikî'nin ifadesiyle- bazıları, cehaletlerinden dolayı Allah'ın sıfatları hakkındaki görüşlerine binaen Eş'arîleri dinden çıkmış, sapkın fırkalar arasında saymaktadırlar. Eş'arî mezhebi hakkındaki bu cehalet, Ehlisünnetin birlik ve beraberliğine zarar verici boyutlara ulaşmıştır. Hâlbuki Eş'arîler, ilimleri ile Müslümanların hidayet imamlarıdır. İnsanlar, onların ilim, fazilet ve dindarlıklarına şahittirler. Mâlikî'ye göre onlar Mu'tezile'nin sapkınlıkları karşısında durmuş, Ehlisünnetin en faziletli üstatlarıdırlar. Onlar muhaddis, fakih ve müfessirlerden müteşekkil büyük imamlar topluluğudur. Bu anlamda İmam Ebubekir Bâkıllânî (ö.403/1013), *el-Cami' li Ahkami'l-Kur'an* tefsirinin yazarı İmam Kurtubî (ö.671/1273), Ehlisünnet ulemasının imamı, Sahihi Müslim'in şarihi Nevevî (ö.676/1277), *et-Teshîl li 'Ulûmi't-Tenzîl* kitabının yazarı İmam İbn Cüzey (ö.741/1340), *el-Baḥrü'l-muḥîṭ* tefsirinin müellifi Ebû Hayyân (ö.745/1344), ulemadan hiç kimsenin müstağni kalamadığı Buharî'nin meşhur şarihi ve muhaddislerin tartışmasız imamı İbn Hacer Askalanî (ö.852/1449), İmam Kastallânî (ö.923/1517), büyük fıkıh ve hadis âlimi İmam Zekeriya el-Ensarî (ö.926/1520), *ez-Zevacir an İktirâfi'l-Kebâir* kitabının müellifi İbni Hacer el-Heytemî (ö.974/1567), İmam Şirbînî (ö.977/1570) ve daha birçokları Eş'arî mezhebindendir. Bu imamların ve diğer Eş'arî büyüklerinin ilimlerine ihtiyaç duyarken, onları nasıl dalalet ve sapkınlık ile suçlarız. Eğer onlar gerçekten dalalet üzereyseler, biz onlardan ilim alabilir miyiz? İbn Sîrîn (ö.110/729): "İlim dindir. Öyleyse dininizi kimden aldığınıza iyi bakın" demiyor mu? İmam Nevevî, Askalanî, Kurtubî, Bâkıllânî, Fahreddîn er-Râzî (ö.606/1210), Heytemî, el-Ensarî ve diğer büyük âlim ve eşsiz üstatlar, eğer Ehlisünnet değillerse, söyler misiniz kim Ehlisünnet o zaman?[28] Sorduğu bu yerinde sorularla Hanbelî-Selefîliğin Eş'arîliğe yönelik dışlayıcı jargonlarını sarsan Mâlikî bulunduğu bölge ve zaman diliminde böylece Eş'arîliğe güçlü bir destek çıkmış olmaktadır.

28 Maliki, *Mefâhîm Düzeltilmesi Gereken Kavramlar*, 22-23, 102-104; Yasin Ğanım Casim el-Aridî eş-Şafiî el-Eş'arî, *Tabakatu'l-Eşa'ireti A'yânu Ehli's-Sünneti ve'l-Cemae*, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1445/2024), 823.

Kaynakça

Aba, Veli, "Yâsin Sûresi'nin Ölülere Okunması (Rivayetler Bağlamında Bir Analiz)" *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12, (2018), 121-142.

Ajjouat, Aisha Abulqasem Khalifa (Ayşe Ebu'l Kasım Halîfe Al-Ca't), *Tarihsel Süreçte Eş'arilik Mâlikîlik İlişkisi*, Kastamonu Üniversitesi, (Kelam Ve İslam Mezhepleri Tarihi), Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Akman, Mustafa, *Hadis Sünnet İlişkisi ve Toplum Algısı*, İstanbul: Çıra Yayınları, 2011.

Akman, Mustafa. "Kutlu Doğum Kutlamaları veya Mevlid Kandili", *I. Uluslararası İKSAD Sosyal Bilimler Kongresi*, 9-11 Mart 2018, (Mardin, 2018), 378-384.

Akman, Mustafa. "Şehâdetü'l-İmam el-Hüseyin ve Fe'âliyyâtü'l-Mevlidi'ş-Şerîf Hidâden", *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları*, X/1, (2017), 103-112.

Aslan, Hasan, *Mâlikî-Selefî Akîdesi: Muhammed b. Alevî el-Mâlikî Örneği*, Aksaray Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Cansabuncu, Betül Sağlam, *Muhammed b. Alevî el-Mâlikî ve Hadisçiliği*, Siirt Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Kalaç, Rıdvan, "Van Medrese Geleneğinde Hadis Eğitimi Ve Müderrislerin Hadis/Sünnete Yaklaşımları", *Türkiye'de Hadis Eğitimi*, Konya: Palet Yayınları, 2022.

Lacroix, Stephane, *Zemenu'ş-şaḥve: el-Ḥarekâtu'l-İslâmiyyetu'l-muʿâṣıra fi's-Suʿûdiyye*, çev. Abdulhak ez-Zemmûrî, 1. Bsk., Beyrut: eş-Şebeketu'l-Arabiyyetu li'l-ebhas, 2012.

Mağribî, Muhammed Ali, *Aʿlâmu'l-Ḥicâz fi'l-ḳarni'r-râbiʿ ʿaşer li'l-hicre* (1301-1400/1883-1980), Cidde: Daru'l-ilmi li't-tabaati, 1404/1984.

Maliki, Seyyid Muhammed Alevi el-Haseni, *Mefâhîm Düzeltilmesi Gereken Kavramlar*, çev. Hasan Ali Yaşar, medrese.net, 2007.

Marʿaşlî, Yûsuf Abdurrahman, *ʿİḳdu'l-cevher fî ʿulemâʾi'r-rubʿi'l-evvel mine'l-ḳarni'l-ḫâmis ʿaşer*, Beyrut: Daru'l-marife, 1427/2006.

Marʿaşlî, Yûsuf Abdurrahman, *Muʿcemu'l-meʿâcim ve'l-meşyeḫât ve'l-fehâris ve'l-berâmic ve'l-eṣbât*, Riyad: Mektebetu'r-rüşd, 1423/2002.

Marʿaşlî, Yûsuf, *ʿİḳdu'l-cevher fî ʿulemâʾi'r-rubʿi'l-evvel mine'l-ḳarni'l-ḫâmis ʿaşer*, (Nesru'l-cevahir ve'd-durer fi ulemai'l-karni'r-rabi aşer), (Beyrut: Daru'l-marife, 1427/2006.

Muallimî, Abdullah b. Abdurrahman b. Abdurrahîm, *Aʿlâmu'l-Mekkiyyîn mine'l-ḳarni't-tâsiʿ ile'l-ḳarni'r-râbiʿ ʿaşer el-hicrî*, 1. Bsk., Beyrut: Müessesetu'l-furkan, 1421/2000.

Özel, Ahmet, "Mâlikî, Muhammed b. Alevî", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara 2019), EK-2/184-187 (gözden geçirilmiş 3. basım).

Selefî, Ebû Muâz, "el-Cevâbu'l-kâfî li-men seʾele ʿan Muḥammed b. ʿAlevî el-Mâlikî", https://saaid.org/feraq/sufyah/sh/1.htm (04.06.2025).

Şahin, Bekir, "Sultan'ül Vaizin Tahir Büyükkörükçü", *Şehir ve Âlimleri Sempozyumu* 11-12 Kasım 2016, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, (2017), 197-211.

Toktonalıev, Azat, *Muhammed el-Mâlikî'nin hayatı, eserleri ve tasavvufî görüşleri*, Ankara Üniversitesi, Tasavvuf Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2016.

Toktonaliev, Azat, "Muhammed el-Mâlikî'nin Sabır Anlayışı", *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 5 (2016), 69-85.

Yasin Ğanım Casim el-Aridî eş-Şafiî el-Eşʿarî, *Tabakatu'l-Eşaʿireti Aʿyânu Ehli's-Sünneti ve'l-Cemae* (Eşʿarî Tabakatı: Ehl-i Sünnet ve Cemaat'in İleri Gelenleri), Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1445/2024.

Yenibaş, Hasan, "Selçuklular Döneminde Sivil Mevlid Merasimleri", Kültür Coğrafyamızda Hz. Muhammed, Uluslararası Sempozyum (Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlar) (7-8 Mart 2009) Adapazarı, (2011), 2/351-358.

Yenibaş, Hasan, "Selçuklular Döneminde Sivil Mevlid Merasimleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 196, (2012), 105-113.